

PUL PARA OLDU OSMANLI DEVLETİ HAZİNESİNE KAYNAK ARAYIŞINDA ANTİKA POSTA PULLARI*

*Salih KIŞ***

ÖZET

Osmanlı'da postanın tarihçesi devletin kuruluş yıllarına kadar uzanmaktadır. Posta hizmeti, başlangıçta ulaklar ve tatarlar vasıtasıyla gerçekleştirilirken, XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren yapısal reformların hayata geçirilmesiyle birlikte Avrupa standartlarında kurumsal bir hüviyete dönüştürülmeye başlanmıştır. Tanzimat Fermanı ile başlayan süreçte de tebaanın ve yabancıların posta ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla 23 Ekim 1840 tarihinde Posta Nezareti kurulmuştur.

Posta nazırlığının tesisinden yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra, yani Sultan Abdülaziz döneminde ilk kez Darbhane-i Amire'de basılan posta pulları kullanılmaya başlandı. Zamanla baskı teknolojisinde yaşanan gelişmeler sonucunda posta pullarının şekil ve içeriğinde önemli değişiklikler meydana geldi. Basılan ilk pullarla birlikte zaman içinde değişiklik gösteren bu posta araçlarına hem yurt içinde hem de yurt dışında bulunan pul meraklıları talip oldu. Özellikle koleksiyoncuların rağbet ettiği bu pulların ne kadar kıymetli olduğu Osmanlı Devleti idarecileri tarafından XIX. yüzyılın son çeyreğinde fark edildi.

Sultan II. Abdülhamid döneminde pulların devlet eliyle satılması hakkında önemli gelişmeler yaşandı. Antika niteliği taşıyan bu pullarla ilgili yasal düzenlemeler getirmek üzere bir komisyon teşkil edildi. Bu komisyonun öncelikli görevi, mahzenlerde muhafaza edilen eski ve kıymetli pulların tanzim ve tasnifi hususlarını da içine alacak şekilde bir çalışmanın yapılması idi. Bu düzenleme sonucunda tanzim ve tasnif edilmiş antika posta pulları müzayede ile meraklılarına satılacak ve böylece hazineye düzenli bir gelir kaynağı yaratılacaktı.

Bu çalışma, Darbhane-i Amire ve diğer matbaalarda basılıp zamanla antika hüviyeti kazanan Osmanlı posta pullarının satışından hazineye kaynak oluşturmak amacıyla yapılan düzenlemeleri arşiv vesikalarının rehberliğinde ilk kez ayrıntılı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Sultan II. Abdülhamid, Antika Posta Pulu, Koleksiyon, Darbhane-i Amire, Posta Nezareti, Sultan Abdülaziz, Maliye, Ekonomi

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Dr. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: salihkis@yahoo.com

STAMPS TURNED INTO MONEY THE ANTIQUE POSTAGE STAMPS IN THE RESEARCH FOR RESOURCE TO OTTOMAN STATE TREASURY

ABSTRACT

The history of postage dates back to the establishment years of the state in Ottoman Empire. Although the postal service were executed through messengers and tatars at the beginning, it turned to gain its corporate identity in the European standards upon the actualization of the structural reforms after the first half of the 19.th century. During the process beginning with the Imperial Edict of Reorganization and in order to satisfy the needs of both citizens and foreigners, the Ministry of Post was established on October 23, 1840.

About quarter century after the establishment of the ministry of post, post marks came into use for the first time after being printed in the Imperial Mint Office during the reign of Sultan Abdulaziz. Over time, some changes were seen in the form and content of stamps as a result of the developments seen in the printing technology. Beginning with the first stamps, that postal equipment which underwent changes in the course of time had both domestic and foreign aspirants. Those stamps, especially found favor from the trovers, weren't recognized to be valuable by the rulers of Ottoman State until the last quarter of the 19.th century.

During the reign of Sultan Abdülhamid the II, important developments were observed in the sale of the stamps by the state. Related to those stamps with the characteristics of antiques, a commission was established to make legal regulations. The primary task of this commission was to perform exercises consisting arrangement and classification of old and precious stamps preserved in the storehouses. As a result of this organization, the antique postal stamps will be sold to their fanciers through an auction and thus a regular source of income would be created for the treasury.

This study reveals in detail the regulations executed in order to create a source to the treasury through the sale of Ottoman postal stamps which were printed in both Imperial Mint Office and other printing houses and gained the identity of an antique by the time in accompany with archive documents.

STRUCTURED ABSTRACT

The history of postage dates back to the establishment years of the state in Ottoman Empire. Although the postal service were executed through messengers and tatars at the beginning, it turned to gain its corporate identity in the European standards upon the actualization of the structural reforms after the first half of the 19.th century. During the process beginning with the Imperial Edict of Reorganization and in order to satisfy the needs of both citizens and foreigners, the Ministry of Post was established on October 23, 1840.

Turkish Studies

*International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015*

About quarter century after the establishment of the ministry of post, post marks came into use for the first time after being printed in the Imperial Mint Office during the reign of Sultan Abdulaziz. Over time, some changes were seen in the form and content of stamps as a result of the developments seen in the printing technology. Beginning with the first stamps, that postal equipment which underwent changes in the course of time had both domestic and foreign aspirants. Those stamps, especially found favor from the trovers, weren't recognized to be valuable by the rulers of Ottoman State until the last quarter of the 19.th century.

During the reign of Sultan Abdülhamid the II, important developments were observed in the sale of the stamps by the state. Related to those stamps with the characteristics of antiques, a commission was established to make legal regulations. The primary task of this commission was to perform exercises consisting arrangement and classification of old and precious stamps preserved in the storehouses. As a result of this organization, the antique postage stamps will be sold to their fanciers through an auction and thus a regular source of income would be created for the treasury.

This study reveals in detail the regulations executed in order to create a source to the treasury through the sale of Ottoman postage stamps which were printed in both Imperial Mint Office and other printing houses and gained the identity of an antique by the time in accompany with archive documents.

The existing old institutions in the Ottoman State system were redesigned according to the necessities of the age within the framework of modernization. For that reason, important structural reforms were actualized in the ottoman posting organization during the first half of the 19.th century. Right after the Imperial Edict of Reorganization, the postal organization was re-shaped according to the European standards and was turned into the Ministry of Post.

The circulation service which was confined to the central and rural official institutions of the state at the beginning was degraded to the level of public in the course of time. However, the number of the individuals who get into communication has been decreasing due to the expensiveness of the current communication and the productivity of the postal organizations also decreased. The postage stamps which were issued in 1840 in order to minimize the fees of postal services in England started a new age in communication. Ottoman State started to use this payment instrument approximately a quarter century later on January 13, 1863. Thanks to the application of postage stamps, the Ottoman people obtained an opportunity of cheaper communication.

Issuing postage stamps is the right of independence for all the states similar to issuing money. The postage stamps gained popularity all over the world just like money as soon just like money. The collectors especially showed interest on the old postage stamps which fell into disuse. In accompany to this interest, the catalogue and album of stamps was prepared in France for the first time in the world. In this sense; not only newspaper and magazines were issued related to antique postage stamps in order to disseminate the interest on

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

collecting antique postage stamps but also national and international exhibitions were opened for stamps.

Ottoman State took the first step related to the evaluation of the postage stamps in 1890. Although a civil servant was assigned to reveal the old stamps out which went out of use and kept in the storehouses, no result was obtained and precious stamps were left to decay. Due to the economic crisis covering all over the country, the issue of stamps came into the again in 1900. An official servant who was assigned in the Ministry of Foreign Affairs in order to follow the developments in the world related to collecting antique stamps shared the information that selling such payment instruments to the collector would create a considerable amount of income for the treasury. Upon it is understood that old postage stamps could provide a contribution to the improvement of the current economic status of the state, a serial of activities were initiated. As a result of the executed activities, a commission was established in order to organize and classify the antique postage stamps. No productive activity was achieved since it took a long time to choose members and meeting places for the commission. Throughout the period when the state needs even a slightest source of income, the slowness of the bureaucracy was dominant in continuously postponing an opportunity to create an enormous source of money for the treasury and even it took three years to hand over the antique stamps in the storehouses to the commission. Nevertheless, it is an obligation to seek for other reasons for postponing the sale of those paying instruments which gain value throughout the time through auctions.

The commission for organizing and classifying the old postage stamps conducted its functions relevant to its establishment and those instruments costing vast sum of money were prepared for selling. Although no data is available related to the selling of those instruments, we can assume that the auctions were held. Because, gradually selling of the antique postage stamps through auctions during the later periods strengthens our assumptions. Thus, Ottoman State made enormous efforts to use all the available opportunities to improve the financial status of the treasury and was able to turn antique stamps left to decay in the storehouses into money. Hence, the relationships between Ottoman antique stamps and the state economy, especially the relationships between the sale of antique stamps and treasury was revealed in detail through this study starting from the indivisible unity between the communication and finance.

Key Words: Ottoman State, Sultan Abdülhamid the II, Antique Postage Stamp, Collection, Imperial Mint Office, the Ministry of Post, Sultan Abdulaziz, Treasury, Economy

Giriş

Haberleşme, insanoğlunun varoluşundan günümüze kadarki olan zaman döngüsünde bireysel ve kurumsal ilişkilerin devamının sağlanmasında önemli ihtiyaçlardan biri olmuştur. İnsanlar ve onların meydana getirdikleri toplumlar, tarihî süreç içerisinde iletişim ihtiyacını farklı posta ve haberleşme yöntemleri ile karşılamışlardır. XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren büyük bir

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

hız kazanan endüstriyel üretim anlayışı, ulaşım ve iletişim sektöründe önemli yapısal değişikliklere gidilmesini gerektirmiştir.

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılda önemli yapısal reformları hayata geçirerek Avrupa tarzında yeni kurumlar tesis etmiştir. Tanzimat Dönemi ile başlayan süreçte Osmanlı'nın, devlet aygıtı üzerinde modern bir teşkilat şeklinde oluşturulan yeniliklerinden biri de posta kurumudur. Bu teşkilat, Osmanlı'nın kuruluş döneminde devletin haberleşmesini sağlamak amacıyla oluşturulan ulak-menzilhane sisteminin Tanzimat ile birlikte Avrupa standartlarında yeniden düzenlenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Posta Nezareti'nin tesisi Sultan Abdülmecid zamanında olmasına rağmen kuruluş çalışmaları Sultan II. Mahmud döneminde başlamıştır. Sultan II. Mahmud, Avrupa Devletlerinde olduğu gibi Osmanlı'da da bir posta teşkilatının kurulması yönünde bazı çalışmaların yapılması emrini vermiştir (Danişmend, 1971: 74). Sadrazam Reşit Mehmet Paşa'ya gönderilen 1833 tarihli bir Hatt-ı Hümayun ile modern posta teşkilatı düzeninde yeni bir oluşumun temelleri atılmıştır (HAT, 489/23995)¹. Osmanlı sultanı her ne kadar yeni oluşuma *Posta* adını vermese de kurumun teşkilat yapısı ve amacı modern bir haberleşme örgütünün ilk nüvesini teşkil etmiştir (Eskin, 1942: 13-14; Tanrıkut, 1984: 39; Ahmet Lütfi Efendi, 1999: 821; Yazıcı, 1992: 335).

Sultan II. Mahmud döneminde posta hizmetleriyle ilgili atılan ikinci önemli adım ise Serasker Hüsrev Mehmed Paşa'nın menzillerin posta usulüne çevrilmesi teklifidir. Buna göre, İstanbul-Edirne arasında örnek bir uygulama yapılacak ve olumlu sonuçlanması hâlinde bu sistem önce Rumeli'de ve daha sonra da Anadolu'da hayata geçirilecektir (Halaçoğlu, 2014: 196; Çadırcı, 1981: 1364)². Bu uygulamalarla Posta Nezareti'nin kuruluşuna kadar modern haberleşme sisteminin alt yapısı oluşturulmaya başlanmıştır (Demir, 2005: 12; Lewis, 1993: 96).

Posta teşkilatının yapısal reformu Osmanlı Sultanı II. Mahmud'un çalışmaları ile belli bir seviyeye gelmiş, Tanzimat'ın ilanından sonra da tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla Posta Nezareti'nin kuruluş çalışmalarını yürütmek için özel bir komisyon kurulmuştur. Komisyonun çalışmaları devam ederken Avrupa postacılık usullerini bilen Mustafa Sami Efendi 4 Temmuz 1840 tarihinde Posta Müdürü olarak atanmıştır³. Mustafa Sami Efendi'nin kısa görev süresinden hemen sonra yerine 9 Eylül 1840 tarihinde Ahmet Şükrü Bey tayin edilmiştir (Demir, 2005: 21; Eskin, 1942: 14). Bu iki müdür, posta teşkilatının Ticaret Nezareti'ne bağlı kurulması noktasında idari çalışmaları yürütmüştür. En sonunda bütün çalışmalar olumlu sonuçlanmış ve Sultan II. Mahmud'un halefi Sultan Abdülmecid tarafından 23 Ekim 1840 tarihinde Posta Nezareti kurulmuştur (Eskin, 1942: 16-17)⁴. Böylece Osmanlı Devleti'nde kurulan bu müessese ile posta hizmetinde yeni bir dönem başlamıştır. Posta Nezareti, ulak-menzilhane haberleşme sisteminin

¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2007, s.156-157. Bu Hatt-ı Hümayun'da; haberleşmenin gelişimiyle ülkede düzenin korunacağı, halkın bu hizmetten faydalandırılarak hazineye yeni gelirlerin kazandırılacağı, haberleşme teşkilatının tesisi noktasında bir görevlinin merkeze atanacağı ve bu hizmetin Anadolu ve Rumeli'nin belli başlı şehirlerinde bu görevli eliyle yaygınlaştırılacağı ve Osmanlı topraklarında yaşayan vatandaşların ve yabancıların sadece meydana getirilecek teşkilat şubelerinden haberleşme hizmetini alabileceği yazılı idi.

² Nesimi Yazıcı, "Tanzimatta Haberleşme ve Kara Taşımacılığı", *OTAM*, Ankara 1992, s.335, 350. Posta hizmeti, İstanbul-Edirne arasında 4-5 saatlik mesafe aralığında posta usulüne göre beygir ve sürücüler vasıtasıyla gerçekleştirilecekti. Sadaret tarafından Serasker Hüsrev Mehmed Paşa'nın teklifleri dikkate alınmış ve yeni oluşumun başına Posta Müdürü olarak Hadi Efendi atanmıştır.

³ "...Âmedî hulefasından Sami Efendi bendeleri Avrupa usulüne ve posta yoluna aşina olması ve erbab-ı dirayetten bulunması cihetiyle icabat-ı maslahatı tahkik ve müzakere için şimdiden maiyyet-i Nezaret-i ticarete memur kılınması..." Asaf Tanrıkut, *Posta Teşkilatı ve Mevzuatı*, s.41.

⁴ İlk postane İstanbul'da Yeniciami avlusunda Cizyehane Dairesinde Postane-i Amire ismiyle açılmıştı. İlk memurları ise Süleyman Ağa ile Sofyalı Agyazar'dı. Mübahat S. Kütükoğlu, "Haberleşme", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA Yayınları, İstanbul 1995, s.601.

yerine getirdiği görevlerden biri olan haberleşmeyi, modern anlamda hem devletin hem de halkın hizmetine sunmuştur. Posta Nezareti'nin görev ve yetkilerinin bir kanun çerçevesinde yürütülmesi için de 16 Kasım 1840 tarihinde posta nizamnamesi yürürlüğe konulmuştur. Osmanlı Devleti tarafından XIX. yüzyılda Fransa'dan kanun devşirme geleneği posta nizamnamesi içinde geçerli olmuş ve Fransız Posta Kanunu tercüme edilerek Osmanlı şartlarına uyarlanmıştır (Yazıcı, 1992: 336).

Posta Nezareti, tesisiyle birlikte kendisinden beklenen görevleri yerine getirmeye başlamıştır. Başta resmi mektupları, emanetleri (para) ve paketleri taşıyan ilk postalar tatarlar vasıtasıyla 28 Ekim 1840 tarihinde İstanbul'dan Rumeli'ye ve 2 Kasım 1840 tarihinde ise İstanbul'dan Anadolu'ya deneme amaçlı olarak gönderilmişlerdir. Daha sonra 15 günlük zaman dilimlerinde özel mektuplar, emanetler ve paketler de aynı güzergahta gönderilmeye başlanmıştır (Akoba, 1963: 22).

Osmanlı posta teşkilatı önce İstanbul'da örgütlenmiş, sonra taşrada bulunan büyük vilayetlere de müdürler atanmak suretiyle posta ağı genişletilmişti⁵. Posta Nezareti, merkez teşkilatı görevlilerinin yanı sıra memurlardan ve posta tatarlarından meydana gelmekteydi (Alemdar, 1981: 104-105; Yazıcı, 1992: 148)⁶. Postaneler kurulduktan sonra posta taşımacılığı yine tatarlar vasıtasıyla yapılmaktaydı (Tanrikut, 1984: 61-62; Yazıcı, 1992: 337).

Posta Nezareti, teşkilatın hem devamlılığını sağlamak hem de hazineye gelir elde etmek için posta işlemlerinden ücret tarifesi çerçevesinde bir miktar para almaktaydı. Bütün devlet posta teşkilatları uzun bir süre ücret tarifelerini, postanın ağırlığına ve gideceği mesafenin uzaklığına göre belirlemişlerdi. Osmanlı posta teşkilatında da postaneye gelen mektuptan ağırlığına ve gideceği mesafeye göre hesap edilen ücret gönderenden talep edilmekteydi⁷. Ücretin tahsilinden sonra zarfın veya paketin üzerine posta müdürü tarafından postanenin mührü basılmaktaydı. Fakat bu sistemle hem yolsuzluklara zemin hazırlanıyor hem de işlemlere çok fazla zaman harcanıyordu. Dolayısıyla İngiltere'nin 1840 yılında yürürlüğe koyduğu ve bütün posta teşkilatlarına örnek teşkil eden posta pulu uygulaması, ağırlık-mesafe eksenli ücret tarifesini tamamen ortadan kaldırdı⁸. Posta pulu uygulaması, ücret noktasında Osmanlı posta teşkilatı içinde bir dönüm noktası teşkil etti.

Posta Nazırı Âgâh Efendi, İngiltere'de uygulanan posta pulunu Osmanlı'da da tatbik etmek istedi. Böylece posta pulu sayesinde ücretler düşecek ve posta kullanımı geniş bir tabana yayılacaktı. Âgâh Efendi'nin bu amaçla hükümete sunduğu teklif önce Meclis-i Muhasebe-i Maliye ve Meclis-i Valay-ı Ahkam-ı Adliye'de görüşüldü. Sultanın onayından sonra, 15 Mart 1862 tarihli bir fermanla, Posta Nezareti'nin ilk posta pulu basıldı ve 13 Ocak 1863 tarihinde kullanılmaya

⁵ Osmanlı Posta Nezareti, 1843 yılında Bağdat, Sivas, Musul ve Diyarbakır'da postaneler açmıştı. Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Çağını Yakalama Gayretleri", *Çağını Yakalayan Osmanlı*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, IRCICA Yayınları, İstanbul 1995, s.viii.

⁶ Posta Nezareti'nin 1841 yılı maaş defterine göre biri nazır, 8 memur ve 15 tatardan oluşan 24 kişilik kadrosu mevcuttu. Bunlara ödenen toplam maaş ise 17.975 kuruştur. 1845 yılına ait maaş defterinde ise nazır dâhil 18 memur, 71 tatar ve 3 mülâzım bulunmaktaydı. Bunlara ödenen nazır hariç toplam maaş ise 45.945 kuruş idi. Nesimi Yazıcı, "Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.III, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.621.

⁷ XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ağırlık ölçü birimi olarak okka kullanılmaktaydı. Mektuplar ise dirhem cinsinden tartılıyordu. Bir okka 1283 gram, bir dirhem ise 3,20 gram ağırlığında idi. Mehmet Ali Ağakay, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1959, s.218, 591. Mesafe uzaklıkları ise saat olarak ölçülmekteydi. Posta nakliyesi, posta arabaları, deve, katır ve beygir ile gerçekleştirildiğinden bunların gidecekleri mesafeler saat bazında değerlendirilmeye alınmaktaydı. Ayrıntılı bilgi için bk. M. Müfahham Akoba, *Pulculuk*, s.24.

⁸ İlk posta pulu Posta Nazırı Rowland Hill'in teklifiyle 6 Mayıs 1840 tarihinde İngiliz Posta İdaresi tarafından çıkarılmıştır. Bu posta pulu, Hollandalı ressam William Mulradi tarafından tasarlanan ve üzerinde Kraliçe Victoria'nın portresi bulunan bir penny değerindeki "Penny Black"ti. Turgay Tuna, "Dünyanın İlk Posta Pulu", *Hayat Tarih Mecmuası*, S.3, İstanbul 1977, s.94-95.

başlandı (Takvim-i Vekayi, 678; Halaçoğlu, 2014: 197; Bayındır, 1992: 55). Bu gelişme ile birlikte Osmanlı, Asya kıtasında posta pulu basan ikinci bağımsız devlet oldu⁹.

Posta pulundan önce mektuplar her postanenin kendi ismini taşıyan mühürleriyle genellikle siyah ve mavi renkli mürekkeple damgalanıyordu. Mühürlerin üzerinde genellikle *an-cânib-i posta*, *an-cânib-i postahâne-i* veya *posta-i hükûmeti* yazısı ile altında şehir ve senesi yazılıydı. Günümüzdeki pulların aksine gün ay ve yıl olarak betimlenmeyen posta mühürlerinde sadece rumi sene ibaresi mevcuttu. Değişik ebat ve şekillerde bulunan mühürlerin tamamında yukarıda ifade edilen postahane ile tarih yer alırken bir çoğunda şehir ismi dahi bulunmayabiliyordu (Akoba, 1963: 25).

Sultan Abdülaziz döneminde uygulamaya konulan ve 13 Ocak 1863 tarihinde dört emisyon olarak Darbhane-i Amire'de basılan tuğralı posta pulları aynı yıl İstanbul'da 10 farklı yerde tedavüle çıkarılmıştır¹⁰. Bu pullar üzerinde resim bulunmadığından Sultan Abdülaziz'in imzasını temsil eden tuğrası ile ince motifler mevcuttur¹¹. İlk Türk pulunun tabı Darbhane-i Amire'de görevli Başhakkak Abdülfettah Efendi ile Eksercioğlu Agop Efendi tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu pulların tamamı beyaz kağıt üzerine siyah taş baskısı (litografi) şeklinde basılmıştır. Siyah olarak basılan pulların renklendirilmesinde farklı boyalar ihtiva eden süngerlerle boyama tekniği kullanılmıştır. İlk Osmanlı posta pulları; 5 kuruşluk kırmızı, 2 kuruşluk mavi, 1 kuruşluk mor ve 20 paralık sarı renk boya ile renklendirilmiştir (Takvim-i Vekayi, 678). İlkel bir teknoloji ile basılan ve renklendirilen bu ilk pulların tamamında açıktan koyuya kadar bütün renk tonlarını görmek mümkündür (Akoba, 1963: 32-33). Dolayısıyla baskı teknolojisinin eski olmasından dolayı tabedilen ve tedavüle çıkarılan Osmanlı'nın ilk pulları oldukça basit ve gösterişsizdir. Osmanlı Devleti, kullanıma sunulan ilk posta pullarından sonra bir daha taş baskı tekniğiyle pul basmamıştır.

Osmanlı Devleti, Posta Nezareti aracılığıyla 1863-1918 yılları arasında yurt içinde ve yurt dışında bulunan toplam dokuz matbaada pul basımına onay vermiştir¹². Bu süreçte posta pulunu sadece Osmanlı Devleti bastırmamış, ülkede faaliyet gösteren yabancı postanelerde kendi devletleri adına pul basımı gerçekleştirmişlerdir¹³. Yabancı posta pullarının Osmanlı topraklarında kullanılması devletin hem egemenlik haklarının hiçe sayılmasına hem de önemli bir gelir kaybına sebebiyet vermiştir (Demir, 2005: 174).

⁹ Posta pulunu Asya kıtasında 1858 yılında ilk defa basan bağımsız devlet Rusya'dır. tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye'nin_posta_tarihi_ve_posta_pulları

¹⁰ Osmanlı Devleti'nin ilk pulu, Postahane-i Amire, Üsküdar, Beşiktaş, Beyoğlu, Kasımpaşa, Eyüb, Sultan Mehmed, Sultan Bayezid, Sultan Ahmed ve Kadıköy'de satışa çıkarılması kararlaştırılmıştı. Bu yerlerle ilgili henüz bir düzenleme olmadığından ilk aşamada Postahane-i Amire'nin alt katında, Beşiktaş ve Üsküdar Vapur İskeleyi yanında ve Sultan Mehmed'de sonradan açılacak bir mekanda pulların satışına başlanmıştı. *Takvim-i Vekayi*, No.678, 12 Ocak 1863, s.3.

¹¹ Birinci emisyon posta pulunun üzerinde tuğra bulunmasından dolayı bunlara "Tuğralı Pullar" denilmektedir. Tuğranın altında bir hilal içinde "Devlet-i Aliyei Osmaniye" yazmaktadır. M. Müfahham Akoba, *Pulculuk*, s.33.

¹² Yurt içinde altı ve yurt dışında üç matbaa bilinen basım yerleri olup, bunların dışında şehri bilinip matbaası tespit edilemeyenler de mevcuttur. M. Müfahham Akoba, *Pulculuk*, s.39-51.

¹³ Çalışma konumuzla doğrudan alakalı olmadığından yabancı postaneleri ve posta pulları hakkında bilgi verilmeyecektir. Yabancı postanelerle ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız Nesimi Yazıcı, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar ve Atatürk Türkiye'sinde Postacılık," *İletişim*, S.3, Ankara 1981, s.137-179; M. Bülent Varlık, "Bir Yarı-Sömürge Olma Simgesi: Yabancı Posta Örgütleri," *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul 1985, s.1653-1656; Salih Kuyaş, "Posta Tarihi ve Kapitülasyon Postahaneleri I," *Tarih ve Toplum*, S.1, İstanbul 1984, s.49-83; Cafer Ertuğrul, "Osmanlı Postalarının Yabancı Postalara Karşı Savaşı", *Türkiye'de Pul ve Pulculuk*, S.6-9, İstanbul 1982; Edvin Rizi, "Levant Postaları ve Türkiye'nin Bunlara Karşı Savaşı 2", *Yeni Koleksiyon Filateli-Nüsmatik Dergisi*, Ankara 1980, S.8; Ragıp Serdaroğlu, "1870-1900 Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Postahaneleri ve Yabancı Postalar", *Türkiye'de Pul ve Pulculuk*, C.II, S.4-5, İstanbul 1982; Hüsnü Sadık Durukal, "Ecnebi Postaların Türkiye'de İlgasının 50. Yıldönümü", *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, S.3-4, İstanbul 1963; Raşit Sonker, "Türkiye'de Ecnebi Postahaneleri Nasıl Teessüs Etti", *Pul Meşheri*, S.4, İstanbul 1931; İbnüzzıya Ahmet Reşit, "Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri", *İstisare*, S.16, İstanbul 1324, s.721-728.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

Posta Nezareti, kuruluş aşamasında Ticaret Nezareti bünyesinde tesis edildiğinden idare bakımından uzun bir süre bu nezarete ve daha sonra da Nafia Nezareti'ne bağlı olarak çalışmıştı. Posta teşkilat kanunu çerçevesinde mali görev ve sorumlulukları bağlamında ise Maliye Nezareti'ne bağlıydı (Demir, 2005: 21). Bundan dolayı kurumun haberleşme hizmetlerinden elde ettiği gelirler hazineye aktarılmaktaydı. Posta teşkilatı, 23 Eylül 1871 tarihinde Telgraf Müdürlüğü ile birleşip Posta ve Telgraf Nezareti olduktan sonra da Maliye Nezareti ile olan ilişkilerini sürdürdü.

Posta Nezareti'nin 1863 yılından itibaren kullanıma sunduğu pulların zamanla antika hüviyeti kazanmasına ve Osmanlı Devleti hazinesine gelir temin etmek için bunların koleksiyonculara yüksek bedellerle satışları hususuna geçmeden önce antika posta pullarının bir hobi olarak ortaya çıkışı hakkında kısaca bilgi vermek gereklidir. Böylelikle devletlerin iletişimde bir bütünlük ve düzen oluşturmak amacıyla kullanmaya başladıkları bu araçların nasıl değerli bir metaya dönüştükleri daha iyi anlaşılacaktır.

İlk posta pulunun 1840 yılında İngiltere'de basılmasıyla birlikte yüksek bedel gerektiren haberleşme imkânı zamanla ucuzladı. Baskı teknolojisi ile matbaalarda basılan düşük ücretli posta pulları, sonraki süreçte birçok devletin ilgi alanına girerek kullanılmaya başlandı. İngiltere'nin ilk posta pulunu çıkarmasından sonra Brezilya 1843'te, Amerika 1852'de, Portekiz 1853'te, Rusya 1858'de, Osmanlı Devleti 1863'te, Mısır 1866'da, İran 1868'de, Japonya 1871'de ve Çin 1878 yılında bu ödeme aracını basarak kullanmaya başlamışlardı. Posta pulu XX. yüzyılın ilk yarısında dünya genelinde 250'ye yakın devlet tarafından kullanılmaktaydı (Ahmed Rasim, 1327: 6).

Devletlerin ilgi alanına giren posta pulları zamanla insanların da dikkatini çekmeye başladı. Her dönemin kendine ait merak ve hevesi, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren posta pullarına yöneldi¹⁴. Yerli ve yabancı posta pulu toplamak bu dönemden itibaren büyük bir hobi oldu. Posta pulu toplama merakının sonucu ilk defa 1860 yılında Fransa'da görüldü. Alfred Potiquet¹⁵ isimli bir kişi elde ettiği pulları bir sıraya koyarak 40 sayfalık bir katalog meydana getirdi. Bu ürün, oluşturulan ilk posta pulu kataloğu olmasından dolayı çok kıymetlidir. Bu kataloğun oluşturulmasından bir yıl sonra 1861'de Justin Lallier¹⁶ isimli şahıs bir pul albümü neşretti. Pul meraklıları tarafından satın alınan bu albümler, toplanılan pulların yerleştirilmesi suretiyle kullanılmışlardır. Yerli ve yabancı posta pulları zamanla meraklıları tarafından toplanmaya ve bunlardan koleksiyonlar yapılmaya başlandı. 1865'te pul toplama merakına Fransız Mösyö Harpin Timbroloji ismini verdi¹⁷. Bazı koleksiyoncular bir devletin bastığı ilk puldan son puluna kadar her cinsini, bazıları ise bütün bir kıtanın pullarından koleksiyon oluşturmaktalardı. XIX. yüzyılın en değerli pul koleksiyonlarına İngiliz ve Fransız pul tüccarları sahiplerdi. Osmanlı Devleti'nde ise Merametçiyan Zenop Bey'in ve Mösyö Galavani'nin yanı sıra Babıali Hukuk Müşaviri Cafer Bey ile Harem Ağalarından Bilal Ağa'nın çok değerli pul koleksiyonları mevcuttu.

¹⁴ İnsanoğlunun eski eser toplamaya başlaması ile birlikte koleksiyonculuk ortaya çıkmıştır. Günlük hayata dair her şey toplanmakla birlikte öncelik verilen ve çok değerli olduğundan kabul gören para koleksiyonculuğudur. Paradan sonra ise yine değerli olan pul koleksiyonculuğu gelir. Pul koleksiyonculuğunun bir diğer adı ise Filateli'dir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Filateli>

¹⁵ İlk posta pulu albümü ve Alfred Potiquet hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_Potiquet

¹⁶ İlk posta pulu albümü ve Justin Lallier hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız <https://www.sandafayre.com/philatelicalicles/theearlydaysofstampcollecting.html>

¹⁷ Timbre Fransızca pul demektir. Timbroloji ise pulculuk, pul toplama anlamına gelmektedir. Ahmed Rasim, *Posta Pulları Mecmuası*, s.4-7.

Pul toplama merakının artmasıyla birlikte bu ödeme araçlarının sergileri de açılmaya başlanmıştır¹⁸. İlk pul sergisi 1889 yılında Paris'te açılmış ve burada 500 tane pul koleksiyonu teşhir edilmiştir¹⁹. En önemli pul sergileri ise 1890 ve 1897'de Londra'da açılmıştır.

Antika posta pullarının değerli bir meta hâline gelmesiyle birlikte, ödeme aracı olan pulların devletler nezdinde itibarı da artmıştı. Pulların önemine istinaden İngiltere'de 1869 yılında Londra Pul Dairesi kurulmuştu. Ayrıca Paris'te 1874 yılında Pul Cemiyeti tesis edilmişti. Bu kurumların oluşturulması ile birlikte pul toplama ve satış işlemleri belli bir düzene konulmuştu.

Posta pulu toplama merakının bütün dünyada bir hobi hâline dönüşmesinden sonra pullarla ilgili yayınlar artmaya başladı. Özellikle Avrupa ve Amerika'da pul ve pulculuk üzerine pek çok gazete ve dergi basıldı. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde dahi bir pul gazetesi ve kataloğu neşredildi²⁰. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra Trabzon'da ayda bir defa olmak üzere "*Şark*" ismiyle posta pulu, kartpostal ve eski eserlerle ilgili bir dergi yayınlandı²¹. Pul ve pulculuk üzerine basılan süreli yayınların yanı sıra pullara ait kataloglar ve albümler de Avrupa Devletleri tarafından neşrediliyordu. Avrupa kataloglarının tamamında Osmanlı pullarından bahsediliyordu. Fakat bu albüm ve kataloglarda, Osmanlı antika pullarının piyasa değerleri ile ilgili yanlış bilgiler bulunuyordu. Bazı pulların fiyatları değerinden yüksek bazılarının ise düşük gösteriliyordu (Ahmed Rasim, 1327: 9). Bu gelişmeler ışığında Osmanlı Devleti de posta pulları ile ilgili bir dizi çalışma başlattı.

1-Eski Posta Pullarıyla İlgili İlk Çalışma

Dünyada antika posta pullarının değer kazanması diğer devletlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de yakından takip edilmişti. Bu anlamda Osmanlı Devleti de 1863'ten 1890 yılına kadar posta teşkilatı tarafından basılan pullarla ilgili bir çalışma başlattı. Sultan II. Abdülhamid, Posta ve Telgraf Nezareti tarafından basılan posta pullarının tespit ve tasnifi amacıyla bir memurun görevlendirilmesini emretti. Bu memur, 27 yıl boyunca basılan ve nezaret mahzenlerinde muhafaza edilen pulların tanzimi ve tasnifi ile görevlendirilecekti (DH.MKT, 1845/98). Posta ve Telgraf Nezareti tarafından bir memur görevlendirilmesine rağmen bu konuda verimli bir çalışma gerçekleştirilemedi. Kısa bir süre sonra da görevli memur öldüğünden bu iş yarım kaldı. Posta ve Telgraf Nezareti mevcut görevin sorumluluğunu üzerine almadığı için depolarda bulunan pulların miktarına ve cinsine göre tasnif ve tanzimi gerçekleştirilemedi. Nezaret hesaplarının 1892 yılı denetiminde, mahzenlerde bulunan eski posta pulları tekrar gündeme geldi. Pulların gündeme gelişi ise bir yolsuzluk ihbarı sayesinde olmuştu. Nezaret depolarında bulunan pulların gayri resmi yollardan piyasaya sürüldüğü ihbarının yapılmasından sonra Sadaret konu hakkında bir soruşturma başlatmıştı. Oluşturulacak bir komisyon vasıtasıyla olay soruşturularak bir sonuca ulaştırılacaktı. Komisyon soruşturmasından sonra muhafaza edilen antika posta pulları, yeni bir suistimale imkân vermemek için, sultanın onayı ile birlikte bir heyet huzurunda yakılarak imha edilecekti. Ayrıca bu konu, pul tanzim ve tasnif görevi gibi geciktirilmeyecek ve hemen sonuçlandırılacaktı (DH.MKT, 1845/98). Antika posta pulu mevcudunun öğrenilmesi için başlatılan süreçte meydana gelen yolsuzluk, kıymete haiz eski pulların imha edilmesi kararının verilmesine neden olmuştu.

¹⁸ Osmanlı Devleti, Şubat 1914'te Brüksel'de açılan Uluslararası Posta Pulu Sergisi'ne her pul türünden 100'er adet olmak üzere geniş bir koleksiyon ile katılım sağlamıştı. BOA, BEO, No.4258/319284, 20 Ocak 1914, lef 1-2.

¹⁹ İlk pul İngiltere'de basılmasına rağmen, pulu dünyaya Fransızlar tanıtmışlardır. İlk pul sergisi de 29 Mart-16 Nisan 1889 tarihleri arasında Paris'te açılmıştır.

²⁰ BOA, DH.MKT, No.2760/8, 3 Mart 1909. Mekteb-i Mülkiye mezunlarından Seyfettin Bey tarafından önce ayda bir daha sonra ise 15 günde bir Türkçe, Rumca, Ermenice ve Fransızca olarak "*Le Timbre*" ismiyle bir posta pulu gazetesi neşredildi.

²¹ BOA, DH.MKT, No.1290/32, 27 Ağustos 1908. Bu dergi, Fransızca olarak önce ayda bir daha sonra haftada bir kere olmak üzere yayın hayatına girmiştir. Derginin mülkiyeti Trabzon Feza Kütüphanesi sahibi olan Eyüpzade Osman Efendi'ye aittir.

Sultan II. Abdülhamid'in iradesi ve soruşturma komisyonunun kararı ile mahzenlerde muhafaza edilen eski pulların imha edilmesi onaylandı. Buna rağmen bu pulların imhası gerçekleştirilmedi²². Özellikle pul yolsuzluğu ile ilgili kurulan komisyonun soruşturmasından sonra eski pulların heyet huzurunda yakılarak imha edilmesi kararı uygulanmadan önce Posta ve Telgraf Nezareti idare meclisinden eski pullarla ilgili 17 Ekim 1892 tarihli bir mazbata kaleme alındı. Bu mazbatada, Sadaret tarafından kendilerine bildirilen emrin aksine basılan bütün posta pullarının her cinsinden 500 adedinin ayrılarak saklanması yeterli olmayacağı ortaya konuldu. Çünkü bu mazbatanın bir fıkrasında Posta ve Telgraf Nezareti tarafından yapılan koleksiyona ayrılacak ve yabancı idareler ile başka yerlere verilecek pullar da göz önüne alındığında her pul cinsinden 1.000 adedinin alıkonularak saklanması ifade edilmekteydi. Dolayısıyla ayrılarak saklanması talep edilen eski pulların miktarının 1.500 adede çıkarılmasının yerinde olacağı vurgulanmaktaydı. Sadaret tarafından nezarete gönderilen tezkirede, her isteyen daire ve idare ile müracaatta bulunanlara pul verme mecburiyetinin anlaşılamadığı ve bu konu hakkında daha detaylı bilgi verilmesi talep edildi (DH.MKT, 2016/21). Böylece Osmanlı eski posta pullarının Posta ve Telgraf Nezareti bünyesinde koleksiyonlarının yapıldığı ilk kez dile getirildi. Ayrıca antika posta pullarını talep eden yerli-yabancı idarelere ve şahıslara herhangi bir ücret alınmadan verme ifadesi de ilk kez nezaret mazbatasıyla ortaya konulmuştu.

Kapitülasyonlar gereği Osmanlı topraklarında ticari bir çok avantaj elde eden Avrupa Devletlerinin bir faaliyet alanı da posta hizmetleriydi. Osmanlı coğrafyasında özellikle ticaretin canlı olduğu şehirlerde faaliyet gösteren yabancı postaneler, bütün postacılık hizmetlerini yürütmekteydiler. Yabancı postaneler kendi ülkeleri adına pul basmakta ve bu işlemde büyük gelirler elde etmekteydiler. Osmanlı Devleti egemenlik haklarına büyük darbe vuran yabancı postaneleri kapatmak ve kendi posta tekeli oluşturmak için çok çaba sarf etmekle birlikte başarılı olamamıştı²³. Osmanlı bir taraftan yabancı postaneleri kapatmakla meşgul olurken diğer yandan bunların faaliyet alanlarını daraltmak için rekabete başlamıştı. Bu nedenle Posta ve Telgraf Nezareti, yabancı postanelerin bulunduğu şehirlerde posta ofisleri açarak tebaasına haberleşme hizmeti sunmuştu. Bu hizmet, Osmanlı pullarına ilgi duyan yerli ve yabancı koleksiyoncuların merakını, yeni basılarak bu şehirlerde satışa sunulan posta pullarına ve kartpostallarına çekmeyi başarmıştı (Eskin, 1942: 23). Özellikle Beytullahim'de faaliyet gösteren Alman Schöller Postanesi ile Osmanlı Posta ve Telgraf Nezareti posta pulu satışı konusunda yarış hâlindeydi (DH.MKT, 2302/22). Osmanlı, pul koleksiyoncularının ilgisini çekebilmek için buradan başka hiçbir yerde bu posta pullarının ve kartpostallarının satılmayacağını bildirdi. Bununla birlikte Beytullahim'de satışa çıkarılan posta pullarının ve kartpostallarının bir kısmı da pul meraklıları için satın alınarak Alman Kudüs Postanesi vasıtasıyla Almanya'ya gönderilmişti²⁴.

2-Antika Posta Pulu Komisyonu'nun Kurulması

Osmanlı Devleti'nde antika posta pullarının satışından hazine için önemli miktarda gelir elde edilebileceği bir memurun dilekçesi ile ortaya çıktı. Hariciye Nezareti Muhasebe Kalemi

²² Sonraki süreçte İttihat ve Terakki Partisi döneminde eski evrakların imhası ve yakılması ile ilgili bir düzenleme yapıldı. Konu hakkında devlet kurumları arasında yapılan yazışmalardan sonra Sadaret tarafından evrak-ı atika ile ilgili bir nizamname taslağı hazırlaması için Islahat-ı Maliye Komisyonu görevlendirildi. Komisyon 1916 yılında 6 maddelik "Devair-i Hükümet Evrak ve Defatirinin Müddet-i Hıfzı ve Suret-i İmhası Hakkında" bir nizamname layihası hazırladı. BOA, *İ.DUİT*, No.58/69, 27 Ekim 1916.

²³ Osmanlı Devleti'nde faaliyet gösteren yabancı postanelerin kaldırılması ile ilgili ilk teşebbüs Sadrazam Âli Paşa tarafından gerçekleştirilmişti. Daha sonra 1891 yılında Viyana Posta Kongresi'nde Osmanlı üyesi Petaksi Efendi, 1897 Washington Posta Kongresi'nde Mustafa Bey ve 1906 Roma Posta Kongresi'nde de Fahri Bey tarafından tekrar gündeme getirilmesine rağmen bir sonuç alınamadı. Şekip Eskin, *Posta Tarihi*, s.26-27.

²⁴ BOA, *DH.MKT*, No.2317/116, 13 Mart 1900. Pul ve pulculuk konusunda ilklerin sahibi İngiltere ve Fransa olmasına rağmen günümüzde en zengin pul koleksiyonuna ve koleksiyoncularına Almanya sahiptir. Almanya'da aktif 8 milyon pul koleksiyoncusunun yanı sıra pul müzeleri ve sergileri de mevcuttur.

memurlarından Haçik Efendi, posta pullarından koleksiyon yapan meraklıların, bunlar için çok büyük miktarlarda para ödeyebilecekleri hususunu Sadarete bildirdi. Hatta 20 paralık bir adet pulun 1 Osmanlı lirasına satılabileceğini örnek olarak gösterdi. Posta pulu koleksiyoncularının ilgilerinden dolayı dünya genelinde pul ile ilgili birçok kitap, dergi ve gazete neşredildiğini ifade etti. Kullanım süreleri geçen ve depolarda çürümeye terk edilen eski posta pullarının satışından Osmanlı maliyesinin önemli bir gelir elde edebileceğini dile getirdi. Ayrıca Haçik Efendi, Osmanlı Posta Nezareti'nin köklü bir kurum olduğunu, 1862 yılından kendi zamanına kadar 11 defa pul bastığını, kullanım dışı kalan fazla pulların nezaret depolarında mühürlü sandıklar içinde saklı tutulduğunu ve bunlarında zamanla birbirlerine yapışarak külçe hâline geldiğini ve orada çürümeye başladığını söyledi. Çürümeye tek edilen bu eski posta pullarının bir heyet vasıtasıyla tanzim ve tasnif edilerek aralıklarla piyasaya ihracından ve satışından hazinenin 20.000-30.000 liralık bir gelir elde edebileceğini öngördü (ŞD, 1138/11).

Sadaret, Haçik Efendi'nin dilekçesinde ortaya konulan hususların uygulanabilirliği hakkında Posta ve Telgraf Nezareti'nden bilgi talep etti. Posta ve Telgraf Nezareti, Haçik Efendi'nin teklifinden önce de eski posta pullarının müzayede yoluyla satışının gündeme geldiğini ve bunlardan 3.600 Osmanlı Altını gelir elde edilmesi düşünülürken alım işleminin iptal edildiğini bildirdi. Bu iptalin gerekçesi ise eski posta pullarının miktarının 100.000'den eksik olması, 10, 20 ve 40 paralık olanlardan çok az bulunması ve piyasada yeniden kullanımlarının önüne geçmek adına iptal edilerek satışa sunulmalarıydı. Ayrıca satın alacak kişi pulların tamamı üzerinden pay alacağından ve bir sorun çıkması hâlinde sorumluluğun üzerinde kalacağından hareketle alım işleminden vazgeçmişti. Müzayede işinin yarım kalmasından sonra Dahiliye Nezareti, 20 milyondan fazla eski pulun satışından maliyeye gelir elde edilebileceğini ancak bunun bir çok suistimale sebep olacağını ileri sürmüştü. Bu sebeple depolarda tutulan eski pulların, Dahiliye Nezareti ile Maliye Nezareti mensupları arasından seçilecek memurların huzurunda yakılarak imha edilmesi gündeme gelmişti. Eski posta pullarının imhası için Meclis-i Mahsus-ı Vükela'nın kararı ve sultanın iradesiyle, Dahiliye Nezareti Muhasebecisi Ziya Bey, Dahiliye Nezareti Mektubi Kalemi Başkatip Muavini Refik Bey ve Maliye Nezareti Muhasebat-ı Atika Mümeyyizlerinden Hafız Vehbi Efendi görevlendirilmişlerdi. Memurların görevlendirilmesine ve sultanın iradesine rağmen Posta ve Telgraf Nezareti, eski posta pullarının imhasını sürekli geciktirmişti (ŞD, 1138/11). Sonrasında da bu pulların değerlendirilmesi hususunda nezaret meclisi bir mazbata düzenlemiş ve ilgili nezaretlerin yanı sıra Sadaret yetkililerini ve sultanı bilgilendirmişti. Haçik Efendi'nin dilekçesi ile eski pullar yeniden gündeme gelmiş ve maliyeye gelir kaynağı yaratmak fırsatı bir kez daha ortaya çıkmıştı.

Osmanlı Posta ve Telgraf Nezareti, Sadaretten gelen tezkireyi nezaret meclisinde ele aldı. Öncelikle meclis, eski posta pullarının resmi evrak değerinde satılmasının doğru bir strateji olmayacağını ifade etti. Çünkü Sadaret, teklifinde eski posta pullarının resmi evrak hüviyetinde satışının yapılabilmesi için iptal edilmesinin gerekliliğini vurgulamıştı. Eğer pullar iptal edilerek satışa çıkarılırsa değer kaybına uğrayacaklar ve koleksiyoncular tarafından satın alınmayacaklardı. Nezaret meclisi, bütün eski pulların iptal edilmeden tek seferde doğrudan veya müzayede yoluyla satışına onay verilmesinin devletin menfaatine olacağını, elde kalması durumunda ise yakılarak imha edileceğini vurgulamıştı (ŞD, 1138/11). Antika posta pullarının doğrudan satılması, müzayede yoluyla elden çıkarılması veya toptan imha edilmesi noktasında kurumlar arası yazışmalardan bir sonuç çıkmadı.

Antika posta pullarının satışının yeniden gündeme gelmesinde Düyun-ı Umumiye İdaresi Pul Şubesi Müdürü Raphael Tideschi etkili oldu. Mösyö Tideschi, Maliye Nezareti'ne gönderdiği dilekçesinde, vazifesinin Osmanlı hazinesiyle bağlantılı olduğunu, küçük bir gelirin zayi edilmemesi gerektiğini, gelir kaynağı artırımının sadece maliye memurlarının değil bütün tebaanın ana düsturu olduğunu ifade etti. Daha önce Posta ve Telgraf Nezareti tarafından tedavül

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

kaldırılan posta pullarının belli bir miktar karşılığında satışının düşünüldüğünü fakat yapılan teklifin reddedildiğini söyledi. Mösyö Tideschi'ye göre, belki öne sürülen paranın azlığından dolayı bu teklif reddedildi ama imhası hâlinde bu gelirden de Osmanlı hazinesi mahrum kalacaktı. Bu sebeple mösyö Tideschi, hazineye yeni bir gelir kaynağı oluşturmak için kendisine düşük miktarda ücret ödenmesi koşuluyla eski posta pullarının satış işlemine talip oldu. Dolayısıyla Raphael Tideschi, 20 milyondan fazla eski posta pulunun %10 oranında bir değerle satışından hazineye büyük miktarda para girişi olacağından ve bu paranın hazine için önemli bir gelir kaynağı teşkil edeceğinden hareketle satış sorumlusu olarak görevlendirilmesini Osmanlı yetkililerinden istedi (ŞD, 1138/11). Maliye Nezareti gelen bu teklifi Posta ve Telgraf Nezareti'ne havale etti. En başta Hariciye Nezareti Muhasebe Kalemi Memuru Haçik Efendi'nin ve Düyun-ı Umumiye İdaresi Pul Şubesi Müdürü Raphael Tideschi'nin dilekçeleri ile birlikte Posta ve Telgraf Nezareti'nin daha önceden kaleme alınan mazbatası ve tezkiresi de Şûra-yı Devlet'e gönderildi (ŞD, 1138/11). Böylece eski posta pulları ile ilgili son karar Şûra-yı Devlet'e bırakıldı²⁵.

Şûra-yı Devlet, Posta ve Telgraf Nezareti'nden gelen evrakları Maliye Dairesi'ne havale etti. Maliye Dairesi'nde öncelikle Posta ve Telgraf Nezareti'nin tezkiresi ele alındı. Nezaret, antika hüviyeti taşıyan posta pullarının müzayede yoluyla satılmasını ve elde edilecek 38.000-40.000 liralık gelirin kurumun ihtiyacı olan yeni binası için sarf edilmesini talep etmekteydi. Böylece posta pullarının satışından gelecek para ile hazineye yük olmadan yeni binanın yapılacağı vurgulanmaktaydı. Elde edilecek gelirin hazineye aktarılması ve her sene bina inşaatı için nezaret bütçesine para ilave edilmesi durumunda ise yapının 7-8 senede bitmeyeceğine dikkat çekiliyordu. Mazbatada ise, eski posta pullarının yakılarak imha edilmesinin Osmanlı'ya bir fayda sağlamayacağı aksine önemli miktarda gelirin kaybolacağından hazinenin zarara uğrayacağı dile getirilmekteydi. Kullanımdan kaldırılan ve postanelerde atıl durumda bulunan eski posta pullarının posta birliğine bağlı yabancı postaneler ve koleksiyoncular tarafından satın alınması durumunda hazineye önemli miktarda gelir teşkil edeceğine vurgu yapılmaktaydı. Daha önceden gündeme getirilen ve pulların satışının suistimallere sebep olacağı fikrinin yanlışlıkları da ilgili mazbatada ortaya konulmaktaydı. Her defasında basılan pulların renkleri ve şekilleri ayrıca düzenlendiğinden eski ve yeni pulların birbirine karıştırılmayacağı ve satış işleminden dolayı eski yerine yeni pulların satılamayacağı üzerinde durulmaktaydı. Ayrıca Yunanistan'ın 20 santimlik eski posta pullarının üzerine 1 franklık ibaresi yazılarak ilgililerine satılmasından dolayı önemli miktarda gelir ettiği örneği verilmekteydi. Her devletin kullanımdan kaldırılan eski posta pullarını koleksiyonculara satması sonucunda elde ettiği paranın hazineye büyük bir gelir kaynağı teşkil ettiği bildirilmekteydi. Şûra-yı Devlet Maliye Dairesi'ne gelen evrakların ayrıntılı olarak ele alınmasından sonra şahısların ve kurumların dikkat çektiği noktalar, 14 Nisan 1902 tarihinde hazırlanan mazbatada karar altına alındı. Posta ve Telgraf Nezareti bünyesinde bulunan depolarda tutulan eski posta pullarının miktarı ve cinsleri öğrenilmeden bunlardan ne kadar gelir elde edileceğinin bilinemeyeceği ifade edildi.

Şûra-yı Devlet, antika posta pulları için bir başkan ve dört üyeden oluşan beş kişilik bir komisyon teşkil edilmesine karar verdi. Ayrıca bu komisyon toplantıları, haftada üç gün Posta ve Telgraf Nezareti binasında yapılacaktı. Böylece bütün eski posta pulları ile ilgili tanzim ve tasnif işlemleri 1,5 ay içinde sonuçlandırılacaktı (BEO, 1880/140969). Bütün bu süreç boyunca sorumluluk ve kontrol Şûra-yı Devlet'e ait olmakla birlikte komisyonun oluşturulmasında ve işleyişinde Dahiliye Nezareti, Posta ve Telgraf Nezareti ile Divan-ı Muhasebat birlikte çalışacaktı (DH.MKT, 501/72). Oluşturulacak komisyon, kullanımdan kaldırılan ve depolarda saklı tutulan

²⁵ BOA, ŞD, No.1138/33, 14 Ekim 1901. Posta ve Telgraf Nezareti'nin Şûra-yı Devlet'e gönderdiği evraklarla ilgili henüz bir sonuç çıkmamıştı. Yapılan ön araştırma sonucunda Şûra-yı Devlet'e sevk edilen evrakların, tahkikat yapılması için Mülga Umur-ı Maliye Komisyonu'na sevk edildiği ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla Şûra-yı Devlet'in alt birimi olarak görev yapan Maliye Komisyonu'nun evrakları incelemesi sürecin uzamasına sebep olmuştu.

posta pullarının adetlerinin ve cinslerinin tayin ve tasnif edilerek bir deftere kaydedilmesine, hazinenin menfaatine göre olmak üzere satış usullerinin belirlenip pul koleksiyoncularına satılmasına nezaret edecekti (DH.MKT, 501/72). Bu komisyon, Divan-ı Muhasebat azalarından birinin başkanlığında toplanacaktı. Komisyon üyeliklerinde ise Maliye Nezareti ve Posta ve Telgraf Nezareti ile Düyun-ı Umumiye Varidat-ı Mahsusa İdaresi'nden birer memur bulunacaktı. Şûra-yı Devlet'in mazbatası 14 Nisan 1902 tarihinde Dahiliye Nezareti tarafından Divan-ı Muhasebat Riyasetine gönderildi. Divan tarafından komisyon başkanlığına azalardan Kırkor Efendi seçilerek durum Dahiliye Nezareti'ne bildirildi (DH.MKT, 501/72). Dahiliye Nezareti, komisyon üyelikleri için ilgili nezaretlere ve idareye tezkire gönderdikten sonra durum hakkında Divan-ı Muhasebat Riyasetini de bilgilendirdi (DH.MKT, 501/72).

Posta ve Telgraf Nezareti, eski posta pulları için oluşturulacak komisyona meclis idare üyelerinden Corci Efendi'yi memur olarak tayin ettiğini ilgili kurumlara bildirdi. Ayrıca eski posta pulları ile olan işlemin Posta ve Telgraf Nezareti'ni ilgilendirmesinden dolayı komisyon üyeliklerine ilave edilmesi bakımından yine meclis idare üyelerinden Başkatip Münir Bey'in ve komisyon katipliğine de nezaretin Muhasebe Pul Maddesi Katibi Aziz Bey'in görevlendirilmesine karar verildi (DH.MKT, 501/72). Böylece Posta ve Telgraf Nezareti, komisyonun üyeliği ve katipliği için toplam üç memur görevlendirdi.

Antika posta pulları için oluşturulacak komisyon üyeleri belirlenmeye çalışılırken üyeliklerle ilgili yeni bir düzenleme yapıldı. Şûra-yı Devlet tarafından öncelikle komisyon üyeliği için Düyun-ı Umumiye Varidat-ı Mahsusa İdaresi'nden bir memurun görevlendirilmesi talep edilmişti. Bu komisyon üyeliğine Düyun-ı Umumiye İdaresi Pul Şubesi Müdürü Raphael Tideschi atandı (BEO, 1880/140969). Fakat eski posta pullarının Düyun-ı Umumiye İdaresi ile bağlantısı olmamasından dolayı Raphael Tideschi'nin üyeliğinden vazgeçildi (DH.MKT, 501/72). Dahiliye Nezareti tarafından bu boş üyeliğe, komisyon katipliği için görevlendirilen Posta ve Telgraf Nezareti Muhasebe Pul Maddesi Katibi Aziz Bey'in ismi önerildi (DH.MKT, 501/72). Nezaret, Aziz Bey'in kuruluşundan itibaren Posta Pulu Müdürlüğü'nde istihdam edildiğinden hareketle pul konusunda ehliyetli olduğunu ve kendisinden istifade edilmesi gerektiğini ifade etti. Kararın ilgili kurumlar tarafından kabulüyle Aziz Bey, komisyon katipliğine ek olarak üyeliğine de seçildi (DH.MKT, 501/72). Böylece komisyon üyeliklerine Posta ve Telgraf Nezareti'nden üç memurun görevlendirilmesinden dolayı Düyun-ı Umumiye Varidat-ı Mahsusa İdaresi'nden seçilecek bir üyenin gönderilmesi kararı iptal edildi. Maliye Nezareti'nden komisyon üyeliğine ise Servet Bey'in ismi önerildi²⁶. Dolayısıyla Komisyon, Divan-ı Muhasebat azası Kırkor Efendi (başkan), Posta ve Telgraf Nezareti meclis idare üyelerinden Corci Efendi (üye), Başkatip Münir Bey (üye), Muhasebe Pul Maddesi Katibi Aziz Bey (üye) ve Maliye Nezareti Meclis üyesi Servet Bey (üye)'den müteşekkil hâle geldi.

Eski posta pulları için oluşturulan komisyonun, çalışma kadrosunun oluşturulmasından sonra, toplantı yerinin tespitinde bazı sorunlar oluştu. Öncelikle Şûra-yı Devlet kararında komisyonun toplantı yeri, Telgraf ve Posta Nezareti olarak belirtilmişti. Daha sonra toplanma yeri olarak yine aynı nezarete bağlı Dersaadet Postanesi belirlendi (DH.MKT, 501/72). Fakat komisyonun üye seçimi konusunda çok zaman kaybetmesi toplantı yerinin de sürekli değişmesine neden oldu. Bu süre boyunca komisyon tek bir toplantı dahi yapmamıştı. Komisyonun Dersaadet Postanesindeki yeri bu sefer de İstanbul'da bulunan Katircioğlu Hanı²⁷ olmuştu. Bu handa bulunan ve birbiri ile bağlantılı üç odanın komisyonun toplantı yeri olması kararlaştırıldı. Han odalarının

²⁶ Servet Bey'in komisyona üye olarak atanması ile ilgili bir belge mevcut değildir. Buna rağmen Servet Bey'in, komisyonun eski pullarla ilgili almış olduğu kararın yazılı olduğu bir mazbatada üye sıfatıyla ismi ve mührü bulunmaktadır. BOA, DH.MKT, No.501/72, 19 Ekim 1903, lef 16.

²⁷ Katircioğlu Hanı günümüzde İstanbul Laleli'de bulunan Laleli Çukurçeşme Hanı'dır. Ayrıntılı bilgi için bak. http://tr.wikipedia.org/wiki/Laleli_%C3%87ukur%C3%A7e%C5%9Fme_Han%C4%B1

yıllık kirasının 100 lira olması ve bu paraya bir ödenek bulunamamasından dolayı kira ücretinin Posta ve Telgraf Nezareti'nin 1903 yılı bütçesine bir defaya mahsus olarak eklenmesine karar verildi (DH.MKT, 501/72). Ancak Şûra-yı Devlet Maliye Dairesi, komisyonun toplantı yeri için Meskukat-ı Şahane İdaresi'nin hazır bulunan bazı odalarının tahsis edildiğini ve bu hususta gerekli mazbatanın hazırlandığını bildirdi (Y.A.RES, 121/28). Ayrıca Katırcıoğlu Hanı için yapılan bir yıllık kira kontratının iptal edilmesi ve komisyonun bir an evvel göreve başlaması talep edildi. Fakat Meskukat-ı Şahane İdaresi'nin komisyona ayrılan odalarında da bir toplantı gerçekleştirilemedi. Komisyon için bu sefer de Darbhane-i Amire Piyango Dairesi'nin tamir ve tefriş edilmesi gündeme geldi. Posta ve Telgraf Nezareti, komisyon toplantı yeri için Darphane-i Amire Müdüriyetiyle bir görüşme gerçekleştirdi. Piyango Dairesi'nde yapılan tahkikat neticesinde buranın çok az masrafla tamir ve tefriş edilmesi ve komisyon için bir uygun bir mekan hâline getirilmesi mümkündü. Antika posta pullarının değerinden dolayı diğer mekanların tahsisi hâlinde büyük bir güvenlik zafiyeti ortaya çıkacağından mekan için hem maddi külfet artacak hem de zabıta istihdamı gerekecekti. Böylelikle kiralamaya ve yeni personel istihdamına gereksinim duyulmayan bir mekanın tercih edilmesinin daha avantajlı olacağı düşünüldü. Komisyonun toplantı yeri olarak kuruluşundan itibaren beş farklı yer tespit edilmiş fakat hiçbirinde bir kez bile toplantı gerçekleştirilmemişti. Şûra-yı Devlet Maliye Dairesi tarafından eski posta pulları hakkında oluşturulan komisyonun toplantı yeri olarak en sonunda Darbhane-i Amire Piyango Dairesi kararlaştırılmış ve durum komisyona ve ilgili nezaretlere bildirilmişti (Y.A.RES, 121/28). Bu dairenin tamir ve tefrişinden sonra toplantılara hemen başlaması için ilgili nezaretler Sadaret tarafından bilgilendirilmişti (DH.MKT, 501/72).

3-Pul Komisyonu'nun Çalışması

Komisyon, toplantı yerinin çözüme kavuşturulmasından sonra çalışmalara başladı. Bu süreçte sadece eski posta pulları ile ilgili değil eski kartpostallar ve havaleamelerin üzerinde bulunan posta pullarının satış işlemleriyle de meşgul oldu. Posta havaleamelerinin geçerlilik süreleri bittikten iki sene sonra yer darlığından dolayı imha edilmeleri, Osmanlı maliyesine kaynak teşkil edecek bir gelirin ortadan kaybolmasına neden olmaktaydı. Posta ve Telgraf Nezareti, bu havaleamelerin üzerinde bulunan pulların ve kartonların antika özelliklerinden dolayı kesilerek koleksiyoncular ve meraklılar tarafından toplandığının fark edilmesinden sonra eski posta pulları örneğindeki gibi müzayede yoluyla satılmasının mümkün olabileceğini Dahiliye Nezareti'ne bildirdi (DH.MKT, 501/72).

Posta ve Telgraf Nezareti Müfettiş-i Umumisi Ata Bey tarafından da Dahiliye Nezareti'ne posta havaleame pulları hakkında ayrıntılı bir rapor gönderildi. Bu raporda Posta ve Telgraf Nezareti'nin dikkat çektiği noktalar üzerinde ayrıntılı olarak duruldu. Posta havaleamelerin kullanım sürelerinin sona ermesinden iki yıl sonra imha edilmesi posta havaleameleri nizamnamesinin 15. maddesine göre yapıldığı ama ilgili düzenlemede evrakların imha edilmesi hakkında bir hükmün bulunmadığı ortaya konuldu²⁸. Ayrıca havaleamelerin iki yıl sonra imha edilmesi, sonradan ortaya çıkabilecek sorunların araştırılmasına ve hataların düzeltilmesine imkân tanımayacaktı. Bu nedenle ilgili havaleamelerin geçerlilik sürelerinin bitiminden itibaren 15 yıl boyunca muhafaza edilmesinin doğru bir karar olacağına dikkat çekildi. Muhafazasında sıkıntı yaşanması hâlinde ise, yeni postane binasının inşaatının bitimine kadar, diğer resmi evraklarda olduğu gibi, aylık 50-60 kuruş ücretle çevre hanlarının birinde kilitli tutulabileceği örnek gösterildi. Bu tür evrakların kıymetleri zaman geçtikçe artacağından, 15 yıl sonra daha değerli olacağından o vakitte değerlendirilmesinin ve şimdi ise eski posta pullarının tanzim ve tasnif edilerek

²⁸ Posta Havâleame Nizamnamesi'nin 15. maddesi şöyledir: "Târih-i tanziminden i'tibâren iki sene zarfında mürsel-i ileyhâna te'diye veyahud i'âde-i tesviye olunmayan havâleamelerin hükmü kalmayub hâvi oldukları akçe hazine-i mâli olarak îrâd-ı kayd olunacaktır." BOA, DH.MKT, No.501/72, 6 Haziran 1904, lef 12.

koleksiyonculara müzayede yoluyla satılmasının hazineye büyük bir gelir getirebileceği veya yeni postane binası inşaat masrafının büyük bir kısmına karşılık gelebileceği tahmininde bulunuldu. Dolayısıyla bu raporda, 42 yıldan beri basılan ve zamanla tedavülden kaldırılan posta pulları gibi posta havalenamelerinin de aynı kategori de değerlendirilmesi ve bununla ilgili bir düzenlemenin hızla yapılarak hayata geçirilmesi teklif edildi (DH.MKT, 501/72).

Posta havalenamelerinin muhafazasının iki yıldan 15 seneye çıkarılmasıyla ilgili düzenleme yapılarak hayata geçirildi. Bu düzenleme ile 4,5 yılda 50 sandık eski posta havalenamesi aylık 60 kuruş kira ücreti karşılığında bir depoda muhafaza edildi. Resmi evrak gibi 15 sene muhafazası hâlinde mevcut deponun yeterli olmayacağı ve güvenliği ile tasnifi için ehliyetli memur istihdam edilmesi gerektiği gerçeği ortaya çıktı (DH.MKT, 501/72). Dolayısıyla eski posta pulları ile kartpostal ve posta havalename gibi bir müddet sonra tedavülden kalkan iletişim evraklarının muhafaza edilerek zamanla değer kazanması hazineye önemli bir kaynak teşkil edecekti.

Sadaret tarafından 25 Ekim 1903 tarihinde Hamidiye-Hicaz Demiryolları yapımına kaynak yaratmak için Teselya posta pullarının nakde çevrilmesi görevi de yine bu komisyona havale edildi (Y.A.RES, 121/28; DH.MKT, 501/72; BEO, 2440/182961). Eski posta pulları ile ilgili henüz bir gelişme kaydedilmeden komisyona başka bir görevin verilmesi hem sürecin uzamasına hem de iş yükünün artmasına neden oldu.

Osmanlı Sadareti, Sultan II. Abdülhamid'in 5 Ocak 1903 tarihli iradesi ile birlikte Eski Telgraf Dairesi'nin mahzenlerinde tutulan eski posta pullarının komisyon tarafından teslim alınarak çalışmalara başlanması talimatını vermişti. Posta ve Telgraf Nezareti, pulların devir-teslim töreninde komisyona yardım etmeleri için geçici olarak meclis üyelerinden Fazlı ve Tahir Beyleri görevlendirmişti. Bu heyet, antika posta pullarını teslim almak üzere Topkapı Sarayı Muhafızlığına müracaat etmişti. Eski Telgraf Dairesi, Topkapı Sarayı'nda faaliyet gösterdiğinden, eski posta pulları da bu yapının mahzenlerinde muhafaza edilmekteydi. Topkapı Sarayı Hümayunu Muhafızı Rıza Paşa, korumakla mükellef olduğu eski posta pulları ile ilgili kendisine ulaşan bir emir olmadığını ifade etmiş ve sultanın iradesi olmadan komisyona bu pulları teslim edemeyeceğini bildirmişti (DH.MKT, 501/72). Paşa, Topkapı Sarayı Muhafızlığına bu hususta emir gelmesi hâlinde ise adı geçen pulları hemen teslim edebileceğini komisyona iletmışti (BEO, 2440/182961). Eski posta pullarının teslim edilmemesi üzerine komisyon tarafından bir mazbata düzenlenerek durum hakkında Posta ve Telgraf Nezareti ve Dahiliye Nezareti bilgilendirildi. İlgili kararın en kısa sürede Topkapı Sarayı Hümayunu Muhafızlığına ulaştırılarak, pulların devir ve tesliminin yapılmasının gerekliliği ve aciliyeti ifade edildi (DH.MKT, 501/72).

Topkapı Sarayı Hümayunu Muhafızlığı, bünyesinde bulunan eski posta pullarının komisyona teslim edilmesi ile ilgili hem Dahiliye Nezareti'nin hem de Posta ve Telgraf Nezareti'nin tezkirelerini sürekli cevapsız bırakmışti (DH.MKT, 501/72). Saray Muhafızı Rıza Paşa, daha önceden ilan ettiği üzere sultanın iradesi olmadan bir işlem yapmayacağını bildirdiğinden dolayı nezaretlerden gelen tezkirelere cevap vermemişti. Bu sebeple Dahiliye Nezareti, 23 Ekim 1904 tarihinde Sadarete müracaat ederek mahzende rutubetten ve sair etkilerden çürümekte olan pulların bir an önce tanzim ve tasnif edilerek işleme konulabilmesi için pulların teslimi noktasında bir kararın çıkarılmasını talep etmişti (DH.MKT, 501/72).

Divan-ı Muhasebat Riyaseti 16 Ocak 1906 tarihli tezkiresinde eski Telgraf Dairesi mahzeninde bulunan pulların değerini açıklamışti. Bu tezkirede, divan mümeyyizleri tarafından Posta ve Telgraf Nezareti'nin 1902 yılı mali hesaplarının incelemesinde komisyonun kontrolüne bırakılan ve mahzende muhafaza edilen eski posta pullarının 34.270.916 kuruş değerinde olduğu ortaya çıkmışti (DH.MKT, 501/72). Bu para, pulların mevcut değeri olup, müzayede yoluyla satılması hâlinde daha da artacaktı. Mahzende bulunan pulların değerinin öğrenilmesinden sonra

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

bunların tasnif ve satış işlemleri esnasında güvenliğinin sağlanması gündeme geldi. Pulların güvenliğinin Maiyet-i Seniye Tüfekçi Bölüğü tarafından sağlanması için ilgili nezaretler Sadarete müracaat etmişlerdi. Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid, eski posta pullarının güvenliğini sağlaması için 21 Mart 1906 tarihinde Ser-tüfengi Tahir Paşa'yı görevlendirmişti (DH.MKT, 501/72).

Posta ve Telgraf Nezareti, eski posta pullarının 5 Ocak 1903 tarihinde komisyona teslim edilmesi ile ilgili sultanın iradesinin üzerinden 2,5 yıl geçmesine rağmen henüz pullarla ilgili bir devir-teslim yapılmadığından dolayı herhangi bir çalışma gerçekleştirilemediğini Sadarete bildirdi (Y.A.RES, 131/28). Sadaret tarafından yapılan açıklamada ise Posta ve Telgraf Nezareti ile Dahiliye Nezareti taleplerinin padişaha arz edildiği ve kararın en kısa sürede çıkacağı ifade edildi (Y.A.RES, 131/28). Bu açıklamaya rağmen sultanın iradesi noktasında bir gelişme olmadı. Dahiliye Nezareti, eski posta pullarından sorumlu komisyonun göreve başlaması ve pulları teslim alması hakkında Sadarete 21 Nisan 1906 tarihinde tekrar başvurdu. Sadaret, konunun Mabeyn-i Hümayun Başkıtabet aracılığıyla sultana iletilindiğini ve en kısa sürede bir karar çıkacağını Dahiliye Nezareti'ne bildirdi (DH.MKT, 501/72). Dahiliye Nezareti, komisyonun Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilmekte olan pulları teslim alarak çalışması için Sultan II. Abdülhamid'in iradesine ihtiyaç duyulduğunu Sadarete 23 Ekim 1904'te, 17 Nisan 1905'te ve 22 Mart 1906 tarihinde üç kez bildirmesine rağmen bir sonuç alamamıştı (DH.MKT, 501/72). Osmanlı kurumları arasında üç yılı aşkın bir süre ile pulların teslim edilmesi hakkında yazışmalar sürmüştü. Sonunda Dahiliye Nezareti'nin 25 Nisan 1906 tarihli tezkiresi Sadaret tarafından padişaha arz edilmiş ve eski posta pullarının komisyona devredilmesiyle ilgili karar, Sultan II. Abdülhamid'in iradesi ile, 28 Nisan 1906 tarihinde çıkmıştı (BEO, 2811/210758).

Antika posta pullarının görevli komisyona devredilmesi ile ilgili kararın çıkmasından sonra 9 Haziran 1906 tarihinde bu işlemin icrası hakkında ayrıntılar netleşmeye başlamıştı. Eski posta pullarının bulunduğu mahzenin açılması ve devir-teslim töreninin yapılması için komisyon haricinde bazı memurlar görevlendirilmişti (BEO, 2854/214041). Bu memurlar mahzenin açılışına, eski posta pullarının devir-teslim töreni sonrasında düzenlenecek mazbatanın mühürlenmesine iştirak edeceklerdi. Bu görevliler arasında, Topkapı Sarayı Hümayunu Muhafızı Rıza Paşa, Meskukat-ı Şahane Müdürü Hakkı Bey, Maliye Nezareti İdare-i Maliye Muhasebecisi Reşat Bey, Ticaret ve Nafia Nezareti Ebniye-i Tensik Kalemi Müdür Muavini Behiç Bey ve Maliye Nezareti İdare-i Maliye Evrak-ı Nakdiye Kalemi Müdürü Şekip Bey bulunmaktaydı. Ayrıca Behiç ve Şekip Beyler sonraki süreçte pulların komisyon marifetiyle tasnif edilmesine de yardımcı olacaklardı. Eski posta pullarının tesliminden sonra Hamidiye-Hicaz Demiryolları için satışa çıkarılacak Teselya Pulları da komisyona teslim edilmişti. Fakat komisyon başkanı ve Divan-ı Muhasebat azası Kırkor Efendi romatizma hastalığından dolayı başkanlık görevini yürütemeyeceğini Posta ve Telgraf Nezareti'ne bildirmişti. Nezaret tarafından Sadarete, komisyon başkanlığına üyelerden birinin veya dışarıdan bir kişinin atanmasıyla ilgili bir tezkire yazıldı (DH.MKT, 501/72).

Komisyon ve beraberindeki kişiler, eski Telgraf Dairesi mahzeninde sandıklar içinde muhafaza edilen antika posta pullarını kayda geçirdikten sonra teslim almışlardı. Komisyon tarafından antika posta pulları, tanzim ve tasnif edilmek üzere yine Topkapı Sarayı bünyesinde bulunan Darbhane-i Amire Piyango Dairesi'ne nakledilmişti. Burada yapılan tanzim ve tasnif işleminden sonra her pul türünden 150'şer adet, Posta ve Telgraf Nezareti'nin isteği doğrultusunda Pul Muhafızlığına teslim edildi (BEO, 2900/217464). Bu pulların talep edilmesinin nedeni, nezaretin eski pul türlerini arşivleme veya sonraki süreçte eski posta pulu müzesi açma düşüncesi olabilir²⁹.

²⁹ Günümüzde eski posta pulları, 2013 yılında Ankara Ulus'ta restore edildikten sonra açılan, eski Emlak ve Eytam Bankası binasında faaliyet gösteren PTT Pul Müzesi'ndedir. Bu müzede dünya pulları, Osmanlı Devleti pulları, Anadolu Hükümeti pulları, Türkiye Cumhuriyeti pulları ve 7 ayrı temadan oluşan tematik pullar sergilenmektedir.

Antika posta pullarının tanzim ve tasnifiyle görevli komisyon, pulların devir teslim töreninden sonra Piyango Dairesi'nde kendisine tahsis edilen odalarda çalışmaya başladı (BEO, 2900/217464). Posta ve Telgraf Nezareti'nin 1892 yılı hesaplarında 34.270.916 kuruş değerinde eski posta pulunun bulunması tanzim ve tasnif çalışmasının süresini uzatmış olabilir.

Komisyonun yaptığı bu çalışma sonunda ne miktarda pulun, hangi şartlarda elden çıkarılacağı ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca bu pul satışının hangi usul ve esaslar bağlamında yapıldığı ve hazineye ne miktarda gelir sağladığı noktasında da elimizde kesin bir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte II. Meşrutiyet sonrasında müzayede yoluyla satış yapılan antika posta pullarını ele alarak bu sürecin işleyişiyle ilgili bir örnekleme yapabiliriz. Buna göre 1912 yılında gazete ilanı ile antika posta pullarının müzayede yoluyla satışının yapılacağı ilan edildi. Antika posta pulu müzayedesi, Maliye Nezareti'ne bağlı Posta ve Telgraf Müdürlüğü kontrolünde gerçekleştirildi. Yapılan açık artırma sonunda 1.767.262,5 kuruş değerindeki antika posta pulu satışından 385.314 kuruş gelir elde edildi. Ayrıca Antika posta pullarını tanzim ve tasnif ederek müzayede için hazırlayan memurlara da toplam gelir üzerinden yüzde beş oranında ikramiye verildi³⁰. Antika posta pullarının satışa hazır hâle getirilerek müzayede yoluyla elden çıkarılmasına yardım eden görevlilere ikramiye verilmesi de yine Şûra-yı Devlet kararıyla resmîyete bağlanmıştı (BEO, 4301/322509).

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü üzere 1916 yılında toplam değeri 1.767.262,5 kuruş olan eski posta pulları, meraklılarına gazete ilanı ile haber verilmek suretiyle, müzayede yoluyla satışa çıkarılmıştır. Buradan hareketle eski posta pullarının tanzim ve tasnifiyle görevli komisyonun da kıymeti 34.270.916 kuruş antika posta pullarını aynı usul ve esaslar çerçevesinde müzayede yoluyla satışa çıkardığı kuvvetle muhtemeldir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, önce mahzenlerde çürümeye terk ettiği ve sonra imhasını düşündüğü eski posta pulları ile ilgili bir düzenleme yaparak, elde mevcut bulunan bu ödeme araçlarının açık artırma usulüyle satışından, hazineye önemli bir gelir kaynağı yaratmış oldu.

Sonuç

Osmanlı devlet aygıtındaki mevcut eski kurumlar, modernizasyon çerçevesinde çağın gereklerine göre yeniden dizayn edildi. Bu sebeple XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı posta teşkilatında da önemli yapısal reformlar hayata geçirildi. Tanzimat Fermanı ile birlikte posta teşkilatı, Avrupa standartlarında yeniden şekillendirilerek Posta Nezareti'ne dönüştürüldü.

Başlangıçta devletin resmi evraklarının merkez ve taşra kurumları arasındaki dolaşım hizmeti, zamanla halk tabakasına indirgendi. Fakat mevcut haberleşme ücretlerinin pahalılığından dolayı iletişimde bulunan özel kişi sayısının artmaması posta teşkilatının verimliliğini düşürdü. İngiltere'de posta hizmetlerindeki ücretleri minimize etmek amacıyla 1840 yılında tedavüle çıkarılan posta pulları, haberleşme alanında yeni bir çağ başlattı. Osmanlı Devleti iletişimde bu ödeme aracını yaklaşık çeyrek yüzyıl sonra, 13 Ocak 1863 tarihinde kullanmaya başladı. Posta pulu uygulaması sayesinde Osmanlı tebaası daha ucuz iletişim imkânına kavuştu.

Posta pulu basımı tıpkı para darbı gibi devletlerin egemenlik hakkıdır. Posta pulu, dünya genelinde tedavüle çıktıktan bir süre sonra aynı para gibi değer görmeye başladı. Koleksiyoncular özellikle kullanımdan kaldırılan eski posta pullarına büyük rağbet göstermeye başladılar. Bu ilgiyle birlikte dünyada ilk kez Fransa'da posta pulu kataloğu ve albümü yapıldı. Bu anlamda eski posta pulu toplama merakını daha geniş çevrelere yaymak için antika posta pulları ile alakalı gazeteler, dergiler çıkarılmakla kalmadı aynı zamanda ulusal ve uluslararası pul sergileri de açıldı.

³⁰ Hariciye Nezareti Evrak Kalemi Memuru Hüseyin Said Bey ile Yıldız Tetkiki Evrak Komisyonu Memuru Yüzbaşı Mehmet Ali Efendi hizmetlerinin karşılığı olarak toplam 290 bin kuruş üzerinden yüzde beş oranında 14.500 kuruş ikramiye almışlardı. BOA, BEO, No.4317/323721, 14 Ekim 1914.

Osmanlı Devleti, eski posta pullarının değerlendirilmesiyle ilgili ilk adımı 1890 yılında attı. Tedavülde kaldırılan ve mahzenlerde muhafaza edilen eski posta pulları mevcudunun ortaya çıkarılması amacıyla bir memurun görevlendirilmesine rağmen yapılan çalışmadan bir sonuç alınamadı ve kıymetli pullar çürümeye terk edildi. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bunalımın da etkisiyle pul konusu 1900 yılında yeniden gündeme geldi. Dünyadaki antika pul koleksiyonculuğu ile ilgili gelişmeleri yakından takip eden Hariciye Nezareti'nde görevli bir memur, bu ödeme araçlarının koleksiyonculara satılması hâlinde hazineye önemli bir gelir kaynağı yaratılacağı bilgisini devlet adamları ile paylaştı. Eski posta pullarının devlet tarafından mevcut ekonomik durumun iyileştirilmesine bir katkı sağlayacağını anlaşılmaya üzerine bir dizi çalışma başlatıldı. Yapılan çalışmaların neticesinde antika posta pullarının tanzimini ve tasnifini gerçekleştirecek bir komisyon tesis edildi. Başlangıçta komisyona üye ve toplantı yeri seçimi hususlarının uzun zaman almasından dolayı verimli bir çalışma ortaya konulamadı. Devletin en küçük gelire bile ihtiyaç duyduğu bir zamanda, hazineye önemli bir para kaynağı oluşturacak fırsatın sürekli ötelenmesinde bürokrasinin yavaşlığı etkili olmuş, mahzenlerde muhafaza edilen antika posta pullarının komisyona devredilmesi bile üç yılı bulmuştu. Yine de geçen her vakitle birlikte değerine değer katan bu ödeme araçlarının ihtiyaç duyulan bir zamanda ve çok rağbet edilen bir dönemde müzayede yoluyla yapılacak satışının ötelenmesinin altında başka sebepler de aramak gerekmektedir.

Eski posta pulları tanzim ve tasnif komisyonu, kuruluş amacı gereği görevini icra etmiş ve büyük bir meblağ tutan bu araçları müzayede yoluyla satışa hazır hâle getirmişti. Bu pulların satışı ile ilgili elde bir veri bulunmamasına rağmen müzayedenin gerçekleştirilmiş olduğunu varsayabiliriz. Çünkü sonraki süreçte antika posta pullarının peyder pey müzayede yoluyla satılması varsayımımızı güçlendirmektedir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti, hazinenin mali durumunu düzeltmek için eldeki bütün imkanları kullanmak noktasında büyük bir çaba sarf etmiş ve bu hususta mahzenlerde çürümeye terk edilen antika posta pullarını paraya dönüştürme becerisi göstermiştir. Dolayısıyla haberleşmenin maliye ile olan ayrılmaz birlikteliğinden hareketle, Osmanlı antika posta pulunun devlet ekonomisi ile olan ilişkisi, özellikle antika pul satışının hazine ile alâkasının ayrıntıları ilk kez bu çalışma ile ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

- 1- Babıali Evrak Odası (BEO.) 1880/140969, 2440/182961, 2811/210758, 2854/214041, 2900/217464, 4258/319284, 4301/322509, 4317/323721.
- 2- Dahiliye Nezareti Mektubi (DH.MKT.) 501/72, 1290/32, 1845/98, 2016/21, 2302/22, 2317/116, 2760/8.
- 3- Hatt-ı Hümayun (HAT.) 489/23995.
- 4- İrade Dosya Usulü (İ. DUİT.) 58/69.
- 5- Şûra-yı Devlet (ŞD.) 1138/11, 1138/33.
- 6- Yıldız Sadaret Resmi (Y.A.RES.) 121/28, 131/28.

II-Süreli Yayınlar

Takvim-i Vekayi

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

III-Yayınlanmış Eserler

- AĞAKAY, Mehmet Ali (1959). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ahmet Lütfi Efendi (1999). *Vak'anüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi*, C.IV, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ahmed Rasim (1327). *Devlet-i Osmaniyye Mahsus Posta Pulları Mecmuası*, İstanbul: Matbaa-ı Bahriye.
- AKOBA, M. Müfahham (1963). *Türkiyede Pul ve Pulculuk*, İstanbul: Ceylan Yayınları.
- ALEMDAR, Korkmaz (1981). *Türkiye’de Çağdaş Haberleşmenin Tarihsel Kökenleri*, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- BAYINDIR, Mustafa Hilmi (1992). *Osmanlı-Türk Posta Mühür ve Damgaları 1840-1929*, İstanbul: Ünal Ofset.
- ÇADIRCI, Musa (1981). “Posta Teşkilatı Kurulmadan Önce Osmanlı Devleti’nde Menzilhane ve Kiracıbaşılık”, *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, C.II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.1359-1365.
- DANIŞMEND, İsmail Hami (1971). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.V, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- DEMİR, Tanju (2005). *Türkiye’de Posta Telgraf ve Telefon Teşkilatının Tarihsel Gelişimi (1840-1920)*, Ankara: PTT Genel Müdürlüğü Yayınları.
- DEMİR, Tanju (2005). “Salih Zeki ve ‘Ecnebi Postahaneleri’nin Kaldırılması Konusundaki Görüşleri”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C.VII, S.1, s.169-185.
- DURUKAL, Hüsnü Sadık (1963). “Ecnebi Postaların Türkiye’de İlgasının 50. Yıldönümü”, *Yıllık: Gazetecilik Enstitüsü Dergisi*, S.3-4, s.21-32.
- ERTUĞRUL, Cafer (1982). “Osmanlı Postalarının Yabancı Postalara Karşı Savaşı”, *Türkiye’de Pul ve Pulculuk*, S.6-9.
- ESKİN, Şekip (1942). *Türk Posta Tarihi*, Ankara: Ulusal Matbaa.
- HALAÇOĞLU, Yusuf (2014). *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- İbnüzzıya Ahmet Reşit (1324). “Memleketimizde Ecnebi Postahaneleri”, *İstişare*, S.16, s.721-728.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin (1995). “Osmanlı İmparatorluğu’nun Çağını Yakalama Gayretleri”, *Çağını Yakalayan Osmanlı*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: IRCICA Yayınları.
- KARAL, Enver Ziya (2007). *Osmanlı Tarihi*, C.V, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KUYAŞ, Salih (1984). “Posta Tarihi ve Kapitülasyon Postahaneleri I,” *Tarih ve Toplum*, S.1, s.49-83.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. (1995). “Haberleşme”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, C.I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: IRCICA Yayınları, s.600-606.
- LEWIS, Bernard (1993). *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, çev. Metin Kırıtlı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- RİZİ, Edvin (1980). “Levant Postaları ve Türkiye’nin Bunlara Karşı Savaşı 2”, *Yeni Koleksiyon Filateli-Nümismatik Dergisi*, S.8, s.9-13.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015

- SERDAROĞLU, Ragıp (1982). “1870-1900 Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Postahaneleri ve Yabancı Postalar”, *Türkiye’de Pul ve Pulculuk*, C.II, S.4-5.
- SONKER, Raşit (1931). “Türkiye’de Ecnebi Postahaneleri Nasıl Teessüs Etti”, *Pul Meşheri*, S.4.
- TANRIKUT, Asaf (1984). *Türkiye Posta ve Telgraf ve Telefon Tarihi ve Teşkilat ve Mevzuatı*, C.I, Ankara: Efem Matbaacılık.
- TUNA, Turgay (1977). “Dünyanın İlk Posta Pulu”, *Hayat Tarih Mecmuası*, S.3, s.94-95.
- VARLIK, M. Bülent (1985). “Bir Yarı-Sömürge Olma Simgesi: Yabancı Posta Örgütleri,” *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C.VI, İstanbul: İletişim Yayınları, s.1653-1656.
- YAZICI, Nesimi (1992). “Tanzimatta Haberleşme ve Kara Taşımacılığı”, *OTAM*, s.333-377.
- YAZICI, Nesimi (1992). “Tanzimat Döneminde Osmanlı Haberleşme Kurumu”, *150. Yılında Tanzimat*, yay. haz. Hakkı Dursun Yıldız, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.139-210.
- YAZICI, Nesimi (1999). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Haberleşme Kurumu”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.III, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.619-626.
- YAZICI, Nesimi (1981). “Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Postalar ve Atatürk Türkiye’inde Postacılık,” *İletişim*, S.3, s.137-179.

III-Web

- http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_Potiquet/15.03.2015
- <https://www.sandafayre.com/philatelicarticles/theearlydaysofstampcollecting.html/22.03.2015>
- tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye'nin_posta_tarihi_ve_posta_pulları/23.03.2015
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Laleli_%C3%87ukur%C3%A7e%C5%9Fme_Han%C4%B1/25.03.2015
- <https://tr.wikipedia.org/wiki/Filateli/25.03.2015>

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- KIŞ, S., (2015). “Pul Para Oldu Osmanlı Devleti Hazinesine Kaynak Arayışında Antika Posta Pulları / Stamps Turned Into Money The Antique Postage Stamps In The Research For Resource To Ottoman State Treasury”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/9 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8421>, p. 321-340.